

Kraków, 3.06.2018 r.

ks. dr hab. Piotr Kroczek, prof. UPJPII
Katedra Prawa Rodzinnego
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Urszuli Miernik
pt.: *Prawne konteksty małoletniego macierzyństwa w świetle literatury
oraz badań własnych. Studium z nauk o rodzinie*
napisanej pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Piotra Jaskóły
oraz promotora pomocniczego ks. dr. Grzegorza Gury**

W odpowiedzi na pismo z dnia 10 maja 2018 r. ks. prof. dr. hab. Radosława Chałupniaka Dziekana Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego (L. dz. DT/34/18), które powiadamia o uchwale Rady Wydziału powołującej mnie na recenzenta wskazanej wyżej w tytule recenzji pracy doktorskiej, przesyłam wymaganą przepisami prawa opinię dotyczącą rozprawy kandydatki do stopnia naukowego doktora nauk humanistycznych w dyscyplinie nauki o rodzinie.

Treść niniejszej recenzji obejmuje poza niniejszym wstępem: 1) ogólną charakterystykę pracy, 2) opis strony merytorycznej i warsztatowej pracy oraz 3) konkluzję.

1. Ogólna charakterystyka pracy

Recenzowana rozprawa doktorska została napisana pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Piotra Jaskóły oraz promotora pomocniczego ks. dr. Grzegorza Gury. Dobór promotorów i ich zainteresowania naukowe wskazują na interdyscyplinarny charakter pracy – a taki właśnie charakter powinna mieć praca z familiologii.

Przedmiotowa dysertacja ma postać maszynopisu liczącego 236 znormalizowanych stron i składa się ze strony tytułowej, *Spisu treści*, *Wykazu skrótów*, *Wstępu*,

pięciu rozdziałów, *Zakończenia* i *Bibliografii*, streszczenia w języku polskim i języku angielskim oraz *Oświadczenia* Autorki.

Uważam, że temat pracy został jasno określony przez jej tytuł. Jest nim małeletnie macierzyństwo. Jest to temat bardzo ważny społecznie. Dlatego też – jak pokazuje to Autorka we *Wstępie* – jest on popularny w pracach socjologicznych, psychologicznych czy medycznych. Aczkolwiek nie jest to temat zbyt często poruszany w literaturze prawniczej. Tym bardziej trzeba docenić to, że zadaniem badawczym, które postawiła sobie Autorka było poznanie prawnych kontekstów małegoletniego macierzyństwa, czyli uchwycenie relacji pomiędzy zjawiskiem społecznym (małegoletnim macierzyństwem) i działaniem norm prawa w społeczeństwie mającym na celu regulację tego zjawiska. Tak zaplanowane zadanie badawcze *a priori* sprawia spore trudności teoretyczne i praktyczne, które Autorka umiejętnie pokonała.

Autorka słusznie skorzystała wpieryw z literatury przedmiotu – wykazując jej deficyt w badanym zakresie – a następnie skorzystała z badań własnych (wywiadów i badań aktowych). To pozwoliło wskazać Pani Urszuli Miernik wielość i złożoność problemów, które powstają na styku życia i prawa. Należy zauważyć, że Autorka nie ograniczyła się do prawa polskiego, lecz uwzględniła inne źródła norm: prawo zwyczajowe czy prawo kanoniczne. Tym samym wykazała, że dobrze rozumie, iż realizacja prawa państwowego dokonuje się na tle często zastanych przez to prawo norm niekoniecznie zgodnych z prawem polskim.

Uważam, że dodatkową wielką trudnością dla Autorki było to, że realizacja zadania badawczego wymagała od Niej wiedzy nie tylko prawniczej, ale także wiedzy z zakresu socjologii, psychologii, a nawet wiedzy z zakresu etnografii. Jest to zakres wiedzy imponujący świadczący o dużej erudycji Autorki i o tym, że nie boi się ona naukowych wyzwań.

Praca składa się z pięciu rozdziałów.

Pierwszy rozdział pracy zawiera teoretyczne założenia badawcze konieczne do ustalenia optyki postrzegania tematu. Autorka trafnie przedstawiła więc wpieryw teorie działania prawa w społeczeństwie. Następnie omówiony przez Nią został wpływ przyjętego w pracy paradygmatu interakcjonizmu symbolicznego na rozumienie prawa. Po-tem, celem wprowadzenia pojęcia tożsamości, która jest zasadniczym narzędziem po-

jęciowym w analizie sytuacji człowieka w społeczeństwie współczesnym i próbach wyjaśnienia bądź zrozumienia kluczowych fenomenów społecznych została opisana koncepcja jaźni G.H. Meada. W tej części pracy ważna jest analiza prawnego statusu małoletniej matki w perspektywie dzieciństwa i dorosłości. Rozdział pierwszy kończą rozważania nad piętnem małoletniego macierzyństwa, doświadczanego w różnych kontekstach społecznych według koncepcji E. Goffmana.

Rozdział drugi pracy dotyczy rodzinno-prawnych aspektów małoletniego macierzyństwa. Zostały omówione w nim stosunki prawno-rodzinne małoletniej matki wynikające z prawa polskiego, prawa kanonicznego czy zwyczajów Romów. Następnie przedstawione zostały stosunki prawne między rodzicami a małoletnią córką przed i po urodzeniu przez nią dziecka. W tym rozdziale Autorka przedstawiła także regulacje dotyczące więzi kształtujących się między małoletnią a jej dzieckiem. Pani Urszula Miernik poruszyła także sprawę stosunków między małoletnią matką a ojcem dziecka w ramach instytucji uznania i ustalenia ojcostwa.

W trzecim rozdziale Autorka zajęła się prawną ochroną macierzyństwa małoletniej w prawie polskim. Pierwszy paragraf tej części pracy został poświęcony konstytucyjnej ochronie macierzyństwa. Drugi paragraf przedstawia sytuację małoletnich matek, które przebywają w różnego rodzaju instytucjach pomocowych, czy też zakładach służących ochronie życia. Autorka przedstawia w tym kontekście obowiązek szkolny, obowiązek nauki małoletniej matki, jej prawa jako pacjentki w okresie okołoporodowym oraz problem prawno-społeczny, którym jest przerwanie ciąży i utrata dziecka przez małoletnią.

Czwarty rozdział recenzowanej dysertacji obejmuje zagadnienia dotyczące ochrony prawnej w zakresie seksualności małoletniej matki w ujęciu norm prawno-społecznych. Autorka bada ten problem nie tylko w kontekście prawnym (w tym i prawnokarnym), ale przedstawia omawiane zagadnienie pod kątem kulturowym, religijnym i zwyczajowym. Wypadkowa norm z tych źródeł jest determinantą zachowań seksualnych dla małoletniej.

Piąty rozdział zawiera opis metodologiczny badań własnych oraz prezentację wyników i wniosków z przeprowadzonych badań. Autorka zgodnie z dobrą praktyką naukową określa precyzyjnie metody, które zastosowała w pracy. Są to w zakresie badań jakościowych: wywiad intensywny oraz analiza akt sądowych. Macierzyństwo

w badaniach zostało przedstawione w ujęciu biograficznym, zaś kryterium doboru próby badawczej dotyczyło zróżnicowania środowiska wychowawczego małoletniej matki w granicach wyznaczonych przez ustawodawcę. Przeprowadzone badania miały na celu uchwycenie tego, w jaki sposób małoletnie podejmują działania w określonym przez ustawodawcę polskiego zakresie swoich uprawnień lub obowiązków.

2. Opis strony merytorycznej i warsztatowej pracy

Odnosząc się do merytorycznej strony recenzowanej pracy należy wprawdzie zauważyć i docenić to, że Autorka rozumie, iż małoletnie macierzyństwo leży w kręgu zainteresowania różnych dziedzin nauki. Taki stan powodować może interdyscyplinarną niepewność terminologiczną. Dlatego słuszne jest rozwiązanie przyjęte przez Autorkę, w którym jasno przybliża ona kluczowe dla pracy pojęcie macierzyństwa małoletniego określając jego specyfikę w wielu dziedzinach nauki i aspekt, w którym jest ono badane przez daną dyscyplinę.

Należy pogratulować Autorce szerokiego i dojrzałego spojrzenia na badany temat i skuteczną ucieczkę przed idealizmem administracyjnym, który wolę ustawodawcy utożsamia z efektami prawa. Autorka jasno ukazuje, że społeczno-kulturowe rozumienie dzieciństwa wpływa na stanowione normy prawne, które w tym wypadku regulują prawną sytuację małoletniej matki. Widać, że przedmiotowe aspekty się uzupełniają. Jedna dziedzina nauki może i powinna korzystać z dorobku innych dziedzin.

Gdy Autorka porusza problem stosunków małoletniej z jej rodzicami, jej dzieckiem oraz ojcem dziecka to trafnie umieszcza ten problem w optyce kultury, społeczeństwa i prawa. Autorka wysuwa w tym kontekście słuszne założenie, że między instytucją małżeństwa zawieranego za zgodą sądu a przepisami stanowionymi przez ustawodawcę w ostatnich latach może istnieć związek wynikający z trudności określenia statusu małoletniej, będącej w świetle prawa dzieckiem i matką.

Z kolei badając problem prawnej ochrony małoletniego macierzyństwa Autorka przedstawia głównie zakres ochrony małoletniej matki i jej dziecka. Autorka trafnie wykazuje niedociągnięcia ustawodawstwa w tym zakresie, a także brak u polskiego ustawodawcy przechodniości preferencji. Należy docenić to, że dojście do konkretnych wniosków w tym przedmiocie wymagało od Pani Urszuli Miernik rozpoznania problematyki małoletniego macierzyństwa w wielu aktach normatywnych.

Trzeba dodać, że Autorka poruszyła w swojej pracy problematykę ochrony wolności seksualnej małoletniej matki i zwróciła w szczególny sposób uwagę na związek ciąży małoletniej z relacjami seksualnymi z udziałem małoletniej, które noszą znamiona przestępstwa.

Ważnym elementem w prawnym aspekcie małoletniego macierzyństwa jest praktyczne znaczenie relacji prawnych między małoletnią matką a jej rodzicami w procesach decyzyjnych odnoszących się do kwestii prawnych kształtujących jej pozycję prawną. Cenne w prowadzonych przez Autorkę badaniach nad aktami sądowymi jest spostrzeżenie dotyczące trudności we właściwym umieszczeniu małoletnich matek w systemie sądowniczym, które ograniczają uchwycenie innych problemów natury prawnej zjawiska małoletniego macierzyństwa.

Analizując stronę warsztatową pracy należy odnotować, że *Wstęp* jak i *Zakończenie* są skonstruowane poprawnie, czyli zgodnie z metodą naukową. Ich lektura pozwala na pełne zaznajomienie się z założeniami pracy, jej zakresem i wynikami.

Autorka prawidłowo podzieliła *Bibliografię* na źródła, a te z kolei na źródła pierwszorzędne i źródła drugorzędne oraz na literaturę przedmiotu: polską, zagraniczną i netografię. Przynależność poszczególnych elementów do tych kategorii nie budzi mojego sprzeciwu z kilkoma wyjątkami. Jednym z nich jest Instrukcja dla duszpasterzy dotycząca zawarcia małżeństwa konkordatowego z dnia 12 listopada 1998 r. Jest to bez wątpienia akt normatywny, powinien on więc, jak wszystkie inne ustawy znaleźć się w źródłach pierwszorzędnych, a nie drugorzędnych. Być może zmylił Autorkę tytuł tego dokumentu sugerujący jego *quasi* normatywny, czy praktyczny charakter.

Należy podkreślić, że Autorka korzystała z bardzo bogatej bazy aktów normatywnych zarówno o genezie polskiej jak i międzynarodowej. Należy ten element w pracy podkreślić jako zasługujący na szczególne uznanie. Baza obejmująca literaturę prawniczą jest w pełni wystarczająca. Należy odnotować, że Autorka skorzystała z szerokiej literatury przedmiotu zarówno polskiej i zagranicznej – ograniczonej – zapewne z powodu znajomości języka – do anglojęzycznej.

Język użyty w pracy w zakresie prawa polskiego czy prawa kanonicznego jest poprawny. Potknięcia Autorki są nieliczne i o mniejszym znaczeniu gatunkowym. Nie można więc czynić z nich zarzutu.

Myśl w pracy jest zasadniczo prowadzona logicznie. Niekiedy tylko zdarzają się potknięcia. Za takie należy uznać zdanie: „Ojcowie dzieci małoletnich mieli ukończone szesnaście lat, a kilku z nich było niepełnoletnich, którzy nie posiadali pełnej zdolności do czynności prawnych” (s. 187).

Jeżeli chodzi o niedociągnięcia w stronie warsztatowej pracy to niekiedy (np. s. 36, s. 62–63) Autorka nie podaje jako uzasadnienia (w formie przypisu) przytoczonych twierdzeń konkretnych przepisów prawnych, lecz podpira się poglądami wyrażonymi w literaturze przedmiotu. Jasne jest jednak, że nie należy cytować komentarza, gdy dane twierdzenie wynika wprost z brzmienia przepisu prawnego. W nim więc, a nie w opinii przedstawiciela doktryny ma swoje źródło przytoczone w pracy zdanie.

Uważam także, że badania akt sądowych mogłyby zostać przeprowadzone w szerszym zakresie niż to zrobiła Autorka. Chodzi nie tylko o większą liczbę zbadanych spraw, ale także o to, aby badania były przeprowadzane w różnych sądach obejmujących większe i mniejsze miejscowości. To, jak można podejrzewać, pokazałoby pewne zróżnicowanie wyników badań.

Uważam także, że brakuje w recenzowanej pracy aspektów związanych z zabezpieczeniem ekonomicznym małoletnich matek i znaczeniem społecznym tego zabezpieczenia. Szczególnie w kontekście różnych programów pomocowych mogło by to pokazać ich celowość, względnie wykazać jej brak.

Można jeszcze dodać, że praca Pani Urszuli Miernik otwiera pole do dalszych badań w przedmiocie alimentacji małoletniej matki i jej dziecka oraz kwestii rozporządzania tymi środkami.

Pewien niedosyt można mieć, gdy chodzi o postulaty dotyczące zmian w prawie polskim. Autorka bowiem krytycznie i przy tym bardzo trafnie opisuje normatywne *status quo* i wykazuje jego niedostatek. Niestety jakby ustaje w pół drogi. Nie wysuwa bowiem (poza jednym) postulatów dotyczących pożądaných zmian w prawie. Umiejętność analizy prawa u Autorki niestety nie idzie z naukową odwagą niezbędną do formułowania twardych nieraz postulatów i domagania się od ustawodawcy koniecznych działań.

Podobny brak odwagi widać u Autorki, gdy w pracy omawiane jest zderzenie prawa kanonicznego czy prawa zwyczajowego rzymskiego z prawem polskim, gdy chodzi o warunki brzegowe do zawarcia małżeństwa. Autorka ogranicza się do pokazania

różnic. Nie potrafi jednak jasno wskazać, która z opcji normatywnych zyskuje jej aprobatę, a która nie.

3. Konkluzja

W recenzowanej pracy Autorka w bardzo interesujący sposób przedstawiła ważny społecznie problem małoletniego macierzyństwa. Jest to zagadnienie nie tylko zajmujące naukowo, ale też perspektywiczne w znaczeniu zmiany społecznego myślenia o macierzyństwie małoletnich. Uważam, że praca dzięki temu, że jest pracą interdyscyplinarną z mocnym akcentem prawnym może zainteresować nie tylko prawników praktyków i prawników teoretyków, ale także socjologów i pedagogów czy też przedstawicieli innych nauk społecznych lub humanistycznych, którzy rozumieją, że ustalenia naukowe z ich dziedzin są przesłankami do badań w innych dziedzinach.

Wnioski wyprowadzone przez Autorkę z jej badań własnych są z jednej strony krytyczne wobec prawnej sytuacji małoletnich matek, choćby poprzez wykazanie braku zintegrowania praw i obowiązków wypływających z macierzyństwa małoletnich i ich małoletniego wieku. Z drugiej strony wnioski te (choć moim zdaniem w za małym stopniu) są konstruktywne i uformowane w postulat *de lege ferenda*.

Recenzowana praca doktorska pokazuje, że prawo nie może być oderwane od realiów życia, ale powinno podążać za życiem (*ius sequitur vitam*) i ma regulować je tak, aby jednostki i cała społeczność widziały w prawie pomoc.

Kończąc recenzję stwierdzam:

1. Zaprezentowana przez Panią Urszulę Miernik rozprawa doktorska stanowi dzieło oryginalnie rozwiązujące problem naukowy. Ta oryginalność polega głównie na określeniu statusu małoletniej matki w prawie polskim oraz interdyscyplinarnych podstaw tego statusu.

2. Na podstawie recenzowanej pracy można powiedzieć, że Pani Urszula Miernik wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną w zakresie familiologii oraz umiejętnie zaprzęga w tę dziedzinę nauki wiedzę z różnych innych nauk. Bez wątplenia mocną stroną Autorki jest zdolność do interdyscyplinarnego ujęcia i rozwiązywania problemów naukowych.

3. Pani Urszula Miernik wykazuje umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Ma ona wszechstronne przygotowanie metodologiczne.

Sumując, ostatecznym wnioskiem może być zdanie, że praca doktorska Pani Urszuli Miernik zatytułowana *Prawne konteksty maboletniego macierzyństwa w świetle literatury oraz badań własnych. Studium z nauk o rodzinie*, spełnia wymagania, które przed pracami doktorskimi stawia art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki.

Stawiam zatem wniosek do Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego o dopuszczenie Pani Urszuli Miernik do dalszego etapu przewodu doktorskiego.

ks. Piotr KroczeK